

кому розумінні. Це пов'язано з тим, що при безготівкових перерахуваннях кредитор отримує такий вид майнових прав, як право вимоги до банку.

Список літератури. 1. Ефимова Л.Г. О соотношении вещных и обязательствных прав // Государство и право. 1998. № 10. 2. Новицкий И.Б., Лунц Л.А. Общее учение об обязательствах. М., 1950. 3. Новоселова Л.А. Денежные расчеты в предпринимательской деятельности. М., 1996. 4. Белов В.А. Банковское право России: теория, законодательство, практика // Юридические очерки. М., 2000. 5. Лунц Л.А. Денги и денежные обязательства в гражданском праве. М., 1999. 6. Новоселова Л. Оправкой природе средств на банковских счетах // Хозяйство и право. 1996. № 7. 7. Новоселова Л.А. Проблемы гражданско-правового регулирования расчетных правоотношений / Дисс. д-ра юрид. наук, – М., 1997. 8. Матвеев Ю., Шакин И. К проблеме безакцептного и безспорного списания денежных средств с корреспондентских банков // Бизнес и банки. 1996. № 5. 9. Ефимова Л. Правовые проблемы безналичных денег // Хозяйство и право. 1997. № 1. 10. Ефимова Л. Правовые проблемы безналичных денег // Хозяйство и право. 1997. № 2. 11. Проект Семейного кодекса Украины // Укр. право. 1999. № 1. 12. Лунц Л.А. Денги и денежные обязательства. М., 1926.

Надійшло до редакції 25.02.02

А.В. Сапегко

ПРАВО НА АЛІМЕНТИ ПОВНОЛІТНІХ НЕПРАЦЕЗДАТНІХ ДІТЕЙ

Батьки несуть аліментний обов'язок щодо своїх неповнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги. При цьому такий аліментний обов'язок не є продовженням, наслідком утримання дітей до повноліття їх батьками. Ці зобов'язання є різними за своєю сутністю і не можуть отожденоватися. Обов'язок утримання повнолітніх неповнолітніх дітей може покладатись на батьків, навіть у тому випадку, якщо на момент неповноліття дитини батьки перебували у шлюбі, і в сім'ї були нормальні стосунки та батьки виявляли турботу про своїх дітей, а на момент настання непрацездатності дітей шлюб між батьками розірваний. У цьому випадку не допускається взаємозалік обов'язків на тій підставі, що в минулому батьки добровільно утримували своїх дітей. У підставі аліментного обов'язку батьків стосовно їхніх неповнолітніх дітей та обов'язку утримання неповнолітніх повнолітніх дітей лежить різний склад юридичних фактів.

У першому випадку до них відноситься походження дитини від певних батьків та потреба дитини в батьківському утриманні; у другому випадку до їх числа будуть відноситись родинний зв'язок між дітьми та батьками, непрацездатність повнолітніх дітей та їх потреба в матеріальній допомозі. Аліментне зобов'язання стосовно повнолітніх неповнолітніх дітей при наявності зазначених умов виникає заново. У тих випадках, як зауважується в літературі, коли з батьків утримувались аліменти на утримання неповнолітніх дітей, продовження стягнення цих аліментів після досягнення дітьми повноліття (за мотивом непрацездатності дітей, як і за будь-якими іншими мотивами), не допускається. Необхідним є пред'явлення нового позову [1, с.41]. Вимога про стягнення аліментів може проявлятися як до батька, так і до матері непрацездатного, а також стягуватися з обох батьків одночасно. Як підзначає В.П. Нікітіна, якщо обидва батьки живі, то вони, спільно зобов'язані виплачувати утримання, відповідают у рівних частках, за винятком випадків, коли суд, з огляду на різ-

не матеріальніс становище зобов'язаних осіб, або з інших поважних причин, визнає за необхідне встановити інший розмір участі у виконанні цього обов'язку [2, с.60]. Тобто суд може врахувати, наприклад, ту обставину, що один з батьків, який проживає з непрацездатною дитиною, надає їй посильну матеріальну допомогу, здійснює за нею догляд і т. ін. В судовому порядку аліменти на повнолітніх непрацездатних дітей стягуються у випадку відмови батьків від виконання цього обов'язку.

Непрацездатними є особи, визнані у встановленому порядку інвалідами І, ІІ, ІІІ груп, а також особи, що досягли загального пенсійного віку – жінки 55 років, чоловіки – 65 років. Можливість віднесення інвалідів ІІІ групи до непрацездатних часто оспоровалась у юридичній літературі. Так, на думку К.А.Граєв, особа, віднесена до ІІІ групи інвалідності, не повинна вважатись непрацездатною по інвалідності, оскільки така особа не втратила працездатності, а лише обмежена в ній [3, с.99]. В.М.Якевич зазначає, що стосовно інвалідів ІІІ групи слід пам'ятати, що вони, як правило, працюють. Тому аліменти на користь інваліда ІІІ групи можуть бути стягнуті тільки в тому випадку, коли встановлено, що за станом здоров'я він не може працювати [4, с.98]. Підтримує цю позицію і М.В.Антокольська: на її думку, відносно права на аліменти інвалідів ІІІ групи виникають певні сумніви. Вони також вважаються непрацездатними в суворому розумінні цього слова, однак можуть працювати, але тільки в особливих умовах. Тому питання про сплату їм аліментів має вирішуватись індивідуально у кожному конкретному випадку. Якщо робота згідно з рекомендаціями може бути їм надана, вони, на думку автора, не повинні визнаватись такими, що мають право на отримання аліментів. Якщо ж вони не можуть отримати таку роботу, суд повинен визнати за ними право на утримання [5, с.274-275].

Ми поділяємо точку зору В.П.Нікітіної, яка стоїть на позиції, що інвалідність сама по собі, безвідносно до групи, свідчить про непрацездатність особи. І та обставина, що інвалід ІІІ групи зберігає в якомусь обсязі працездатність, може вплинути на розмір призначених аліментів, але ніяким чином не позбавляє його самого права на отримання аліментів. Якщо інвалід ІІІ групи має право на отримання пенсії від держави, то напевно чи можна не визнавати за ним права на одержання утримання від осіб, пов'язаних з ним сімейними відносинами [2, с.54]. Аліменти на утримання непрацездатних повнолітніх дітей повинні стягуватись на весь час непрацездатності особи. Такий обов'язок суд може покласти на батьків і в тому випадку, коли непрацездатність має тимчасовий характер. Так, повнолітніх непрацездатних, потребуючих матеріальної допомоги дітей батьки зобов'язані утримувати довічно, якщо їх працездатність не відновиться у повному обсязі і, відповідно, вони перестануть бути потребуючими надання їм матеріальної допомоги [6, с.193].

Визнаючи можливість стягнення аліментів на користь осіб, що не мають групи інвалідності, В.П.Нікітіна писала, за загальним правилом, звичайно, тільки стійка втрата працездатності може стати підставою виникнення аліментного зобов'язання, однак в окремих випадках і тимчасова втрата працездатності може стати підставою аліментного обов'язку батьків щодо утримання повнолітніх дітей. Якщо особа, котра претендує на отримання аліментів, не має групи інвалідності, оскільки не відноситься до категорії осіб огляд яких у відсутності з діючими положеннями покладено на ВПЕК, непрацездатності

підтверджується висновком судово-медичної експертизи, яка встановлює за правилами, передбаченими для ВПЕК, ступінь втрати працездатності без визначення інвалідності [2, с.55–56]. Як правило, непрацездатність пов'язана з тими чи іншими захворюваннями, що спричинили інвалідність, під якою розуміється порушення здоров'я людини із стійким розладом функцій організму, яка призводить до повної або значної втрати професійної працездатності, або суттєвими труднощами в житті. У цьому зв'язку під інвалідами розуміють осіб, які мають порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, обумовленого захворюваннями, наслідками травм чи дефектами, що призводять до обмеженої життєдіяльності та викликають необхідність його соціального захисту [7, с.306–307].

Обов'язковою умовою виникнення права на аліменти у непрацездатної особи є її невлаштованість. Як відзначає М.В.Антокольська, при визначенні невлаштованості, до уваги повинні братись не суб'єктивні (минулі знчкки, потреби), а об'єктивні моменти (стан здоров'я, потреба в сторонньому догляді, наявність утриманців, майна, що приносить доход тощо). Аліменти зобов'язання переслідують мету задоволення необхідних потреб одних членів сім'ї за рахунок інших. Тому зобов'язати платника до задоволення потреб позивача з урахуванням умов його життя у минулому було б глибоко помилковим та призвело б до суттєвого порушення прав платника [8, с.15].

Неодноразово в юридичній літературі підіймалось питання про те, чи можливе стягнення аліментів на користь повнолітніх непрацездатних дітей з батьків, які самі є непрацездатними. Справедливо зазначається, що закон не ставляє у залежність право непрацездатних дітей, які погребують допомоги, на отримання аліментів від батьків, від наявності працездатності батьків. Відповідно, і непрацездатні батьки, якщо вони за своїм матеріальним становищем у змозі надавати допомогу дітям, не можуть бути звільнені від сплати аліментів. Обов'язок аліментування не може бути покладений лише на непрацездатних, потребуючих допомоги батьків, бо такі батьки самі мають право на одержання утримання від своїх дітей. У цьому випадку, так би мовити, погашаються вимоги дітей до батьків взаємними вимогами батьків до дітей [2, с.58–59]. На наш погляд, такий підхід є правильним, адже пред'явлення взаємних вимог непрацездатними потребуючими допомоги членами сім'ї може потягнути певні складнощі для суду і зацікавлених осіб. Це може призвести тільки лише до даремної втрати часу судом і, зрештою, відсутності позитивного вирішення даного питання. Метою такої вимоги є не вирішення спору про те, хто із сторін більше потребує аліментів, а стягнення необхідних для життя коштів під осіб, які у змозі ці кошти надати.

Так, вказується, що визначенні розміру аліментів, які стягуються на утримання непрацездатних повнолітніх дітей, котрі потребують матеріальної допомоги, суд зобов'язаний враховувати не тільки матеріальне, а й сімейне становище сторін. Це означає, що суд при розгляді позову повинен мати на увазі можливість отримання непрацездатними повнолітніми дітьми матеріальної допомоги від одного з подружжя та повнолітніх дітей, оскільки закон встановлює такий обов'язок подружжя та повнолітніх дітей [6, с.232].

З точки зору М.В.Антокольської, обов'язок батьків утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дітей є аліментним обов'язком першої черги. Це означає, що батьки повинні сплачувати дітям аліменти незалежно від наявності інших осіб, зобов'язаних їх утримувати. Однак, наявність у одержувача аліментів подружжя або повнолітніх дітей, які також є стосовно нього аліментно-зобов'язаними першої черги, враховується при визначенні розміру аліментів [5, с.276]. Найбільш прийнятною, на нашу думку, є позиція В.П.Нікітіної. Вона вважає, що було б більш розумним встановити субсидарний обов'язок батьків щодо утримання дорослих дітей, які перебувають у шлюбі, тобто надати право потребуючим непрацездатним дітям одержувати утримання від батьків тільки у тому випадку, якщо таке утримання вони не можуть одержувати від свого подружжя, оскільки зв'язки між батьками та дітьми, що перебувають у шлюбі, стають дещо слабкішими, діти утворюють свої сім'ї і відносини шлюбу в порівнянні із спорідненістю набувають домінуючого значення [2, с.59]. Ми вважаємо, що при вирішенні цього питання слід враховувати також вік аліментнозобов'язаної особи, якщо подружжя, в основному, знаходиться в рівній віковій категорії, то пік батьків значно перевищує цю категорію і безумовно це позначається на можливості повноцінно працювати та отримувати за свою працю достатні кошти як для власного утримання, так і для своїх дітей.

При розгляді вимоги про стягнення аліментів суд враховує матеріальне та сімейне становище сторін. У разі, коли непрацездатні повнолітні діти є матеріально забезпеченими, тобто одержуваних ними коштів достатньо для задоволення їх потреб, вони не мають права на одержання аліментів на користь батьків.

Згідно з діючим законодавством, розмір аліментів на непрацездатних повнолітніх дітей визначається у відсотковому відношенні до заробітку, доходу (ст.89 КпІШС України). Ми вважаємо, що стягнення аліментів у відсотковому відношенні до заробітку є нецільовим, ці кошти повинні стягуватись тільки у твердій грошовій сумі. При визначенні розміру слід враховувати суму, яка повинна витрачатись непрацездатним громадянином на його обґрунтовані потреби (лікування, сторонній догляд, їжа, одяг тощо). Сума аліментів повинна визначатись як різниця між тим доходом, який має непрацездатний, і сумою, яка йому необхідна для життя з урахуванням особливостей хвороби. Також слід сказати, що розмір аліментів може бути змінений, якщо стан здоров'я дітей покращився або погіршився, а також якщо змінилось матеріальне становище сторін.

Список літератури: 1. Взаимоотношения родителей и детей по семейному законодательству / Под ред. К.Е.Колибаб. М., 1960. 2. Никитина В.П. Алименты по советскому семейному праву. Учеб. пособие. Саратов, 1967. 3. Граев К.А. Имущественные отношения супругов. М., 1960. 4. Яковлев В.Н. Закон и родители. Минск, 1989. 5. Антокольская М.В. Семейное право: Учебник. М., 1996. 6. КоБС України: Науково-практичний коментарій / Під ред. Ю.С.Мерзвянко. Х., 2001. 7. Печенинцев Л.М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. М., 1999. 8. Антокольская М.В. Алиментные обязательства: Автореф. дис... канд.юрид.наук М., 1988.

Надійшло до редакції 25.02.02